

Башинський О.А.,

здобувач кафедри історії держави та права Національної академії внутрішніх справ

Нормативно-правові засади застосування смертної кари як виду покарання в УСРР (УРСР) у 1917-1950 роках

Однією з проблем в історії кримінального права є питання застосування смертної кари, що викликає необхідність аналізу історичного досвіду застосування цього виду покарання в УСРР (УРСР).

Науковою розробкою цього питання займалися такі вчені як: А. В. Бріліантов, М. Р. Детков, А. В. Калашнікова, А. Ф. Кістяковський, А. А. Музика, П. П. Михайленко, М. Д. Шаргородський та ін.

Смертна кара була в системі покарань радянського кримінального законодавства означеного періоду і передбачалася за державні та деякі інші злочини. Водночас, неодноразово протягом 1917–1950 рр. кілька разів робилися спроби відмовитися від цього заходу. Відповідно до декрету II Всеросійського з'їзду Рад від 26 жовтня 1917 р. передбачалася відміна смертної кари. Проте вже 21 лютого 1918 р. відповідно до декрету РНК “Соціалістична вітчизна в небезпеці” дозволялося здійснювати без судового рішення розстріл на місці за вчинення злочинів ворожими агентами, спекулянтами, погромниками, хуліганами, контрреволюційними агітаторами, німецькими шпигунами.

16 червня 1918 р. Народний комісаріат юстиції РРФСР прийняв постанову в якій зазначалося, що революційні трибунали у виборі заходів боротьби зі злочинами не мають обмежень. Як наслідок, вироки, що містили смертну кару ухвалювалися “трійками” або “п'ятірками” надзвичайних комісій на основі революційної правосвідомості і оскарження не підлягали. Згідно з постановою РНК від 5 вересня 1918 р. “Про червоний терор” відбулося узаконення застосування смертної кари. У “Керівних началах по кримінальному праву” РСФФР 1919 р. передбачалася смертна кара у виді розстрілу.

Наступна спроба скасувати смертну кару відбулася з прийняттям постанови ВЦВК і РНК РРФСР “Про відміну застосування вищої міри покарання (розстрілу)” від 17 січня 1920 р. Не дивлячись на це через кілька місяців смертна кара на підставі постанови ВЦВК і РНК від 11 травня 1920 р. “Про оголошення в деяких губерніях військового стану” і декрету від 28 травня 1920 р. була відновлена. Кримінальні кодекси 1922 і 1926 рр. УСРР (УРСР) в системі покарань в Загальній частині не передбачали смертну кару. Водночас у санкціях статей Особливої частини цих кодексів вона була широко представлена.

Останню спробу відмовитися від цього покарання у контексті лібералізації законодавства було зроблено 26 травня 1947 р. внаслідок прийняття постанови Верховної Ради СРСР “Про відміну смертної кари”. У ній зазначалося, що смертна кара може замінюватися позбавленням волі строком 25 років у виправно-трудовах таборих. 12 січня 1950 р. формальна заборона на смертну кару скасовувалася і її дозволялося застосовувати до зрадників Батьківщини, шпигунів, диверсантів-підричників, а з 1954 р. – до осіб, які вчинили умисне вбивство при обтяжливих обставинах. З часом перелік таких злочинів був істотно розширено, до нього включалися: бандитизм; дії, що дезорганізували роботу виправно-трудовах установ; підробка грошей; порушення правил про валютні операції; посягання на життя працівника міліції; розкрадання у особливо великих розмірах; хабарництво тощо.

Таким чином, не дивлячись на неодноразові спроби скасування смертної кари в кримінальному законодавстві УСРР (УРСР) 1917-1940-х рр., вони не увінчалися успіхом, а мета смертної кари, яка передбачала, що позбавлення життя можливе лише у виняткових випадках, не відповідала процесу її застосування. Це дозволяло призначати смертну кару до невизначеного кола осіб.